

ב. איסור השימוש [אפילו בלא טילטול כלל]

בחפצי מוקצה⁽³⁾.

איסור על החפץ שלא הותר לצורך אוכל נפש, ודחה סברא זו, וכבר דנו בסברא זו לכמה עניינים בשולחן ערוך הרב [תקט טז], ובמגן אברהם [תקט טו] ורעק"א [בתשו"ה], עיין בדבריהם.

ולענין שימוש ללא טלטול, במגן אברהם [שח ס"ק מא] הוכיח שמותר לשבת על אבן כבידה שאינה זזה בישיבתו. [ועיין בקו"א שבשו"ע הרב שדקדק מדבריו, שהרשב"א אסר רק כשעושה מעשה בגוף החפץ להשתמש בו, ולא בהנחה עליו. ועיין עוד במכתב הגרש"ז בסוף ספר שש"כ, ולהלן הערה 4].

והגרעק"א [שכה] תמה עליו מדברי הרשב"א שאסר לסמוך במוקצה את כרעי המיטה, ומה החילוק מסמיכת עצמו על המוקצה. [ועיין פי"רבינו חננאל דף יט, ודף קנו א]

ובספר שביתת השבת [קוצר ב"ר לט] ביאר בדעת הרשב"א, שמוקצה הוא רק מה שהקצה מדעתו, וישיבה על אבנים לא הקצה מדעתו, ורק בביצה אסר לסמוך מפני שהיא נולד ולא היתה דעתו עליה. ומשמע ששייך מוקצה מחמת גופו, שיהיה מיוחד לתשישים מסוימים שמותר בהם כי לא הוקצה לצרכם, וכן משמע בבעל המאור [בביצה לג] ששייכת הקצאת חפץ לחלק משימושו. וכל תשיש שהוקצה מדעתו אסור אף שאינו כרוך בטלטול.

והנה הרמב"ן במלחמות [שבת קכד ב] נקט גם הוא שאבנים מיוחדות הן לישיבה ולא לשאר שימושים, אך אין טעמו כהרשב"א, שהרי כתב [בביצה שם] שעצים המוכנים להסקה, מוכנים הם לכל דבר, ובהכרח שכל חפץ המוכן לדבר אחד, אינו מוקצה לשאר שימושים. ובאבנים הקלו לישיב עליהם, אף שלא הכינם ביחוד גמור. ובקהילות יעקב [ביצה ד] יסד, שכל דברי הרשב"א הם רק במוקצה שהוא מחמת חסרון

סימן שח] שביארו באופנים שונים למה נטה הרמב"ם מטעם הגמרא, ומדברי הגרא"מ הורביץ [בהגהותיו לשבת קכג ב] נראה שלדעת הרמב"ם גזירת כלים נתקנה כגדר לאיסור הוצאה, וכשבטלוה השאירו חכמים את האיסור על מקצת מהכלים, ועל איסור זה נאמרו ג' טעמי הרמב"ם. ובערוך השולחן [ריש שח] כתב שהרמב"ם סמך דבריו על מה שכתב [פכ"ה"א] שנאמר "תשבות" ללמד שחייב מן התורה לשבות גם מדברים שאינם מלאכה, וראה שם ביאור השתלשלות תקנת מוקצה. [ועיין באמרי בינה יו"ט יב] ובביכורי יעקב [תרלח ס"ק י] שביירו לפי איזה טעם שייך מוקצה ביום טוב, ואם אמרינן "מתוך" במוקצה]. ולהלן הערה 5 תבואר שיטת רש"י והרמב"ן בטעם איסור מוקצה.

3. הרשב"א בשבת [כט א] כתב שלא אסרו מוקצה אלא לטלטלו, או לאכלו, ואפילו להשתמש בו בידים כגון להדליקו, או לסמוך בו כרעי המטה. אבל הנאה הבאה ממילא, שפיר דמי.

והיינו, ששני איסורים נאמרו במוקצה: א. טלטול. ב. השתמשות בגופו, כאכילה. וחלוקים הם בדיניהם, וכמו שמצינו שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש [תוס' ביצה ח א ד"ה אמר, כח ב ד"ה גריפת], ואילו באכילה אסרו לאכול ביצה הנולדת ביו"ט, משום מוקצה. וכן אסרו השתמשות בידים, כגון לסמוך קדירה בבקעת [ביצה לג א], שביאר המהרש"א שהאיסור בזה הוא משום שלא הותרה אכילה והשתמשות במוקצה לצורך אוכל נפש, אלא טלטול בלבד.

ובזכרון שמואל [ריש סימן כד] רצה לבאר שהחילוק הוא, שטלטול מוקצה גדרו כמלאכה, והותר לצורך אוכל נפש, ואילו ההשתמשות היא